

Z historie jízdy králů

V období letnic se v celoevropském prostředí vyskytovaly obyčeje, jejichž ústřední postavou byl král či královna a nejdůležitější složkou celého zvyku byla obchůzka či objíždka po domech i přestrojování za krále, královnu.

Letnice, svátky přelomu jara a léta jsou v křesťanském kalendáři spojeny se svátky svatého Ducha a známy jsou široké veřejnosti spíše jako svátky Svatodušní. Jejich termín je pohyblivý, konají se padesát dnů po Velikonocích a mohou tak připadnout na rozmezí mezi 10.5. – 13.6. O letnicích bylo zvykem zdobit domy uvnitř i venku zelenými ratolestmi a větvemi, nejčastěji lipovými a po českých i moravských vesnicích se konaly obchůzky či objíždky králů a královniček s jejich družinami.

Královské svatodušní průvody známe pod různými názvy – *hledat krále*, *honit krále* (Slovácko, Haná, Ždánicko), *ježdění po králoch*, *jezdit na krále* nebo *jezdit s králem* (luhačovické Zálesí, jižní Haná), *Hra na krále*, *slavnost králova* či *královská* (Plzeňsko), *koupání krále* (jižní Čechy), *stínání krále* (jižní Čechy). Pro oblast jihovýchodní Moravy se vžil název jízda králů. Jako důležitá součást výročního obyčejového cyklu zaujala jízda králů národopisné badatele již v první polovině 19. století. Jeden z nejstarších jejich popisů je možné nalézt v topografické práci Gregora Wolneho *Die Markgrafschaft Mähren, topografisch, statistisch und historisch geschildert* z roku 1838. Albin Heinrich zde podal svědectví o podobě jízdy králů na Uherskohradištsku.

Nejstarší fotografie vlčnovské jízdy králů. Foto: J. Klvaňa, 1890.

Pro jízdu králů ve Vlčnově se jedinečným svědectvím stala práce zdejšího rodáka, spisovatele a novináře Jana Janči (1866 – 1928), který zachytil podobu vlčnovské jízdy králů v 70. – 80. letech 19. století. Díky jeho barvitému popisu můžeme být doslova vtaženi do atmosféry svatodušního pondělí: „Po požehnání, vyrojilo se vše z vrat. Kopyta duněla, zvonky zvonily, rolničky chřestěly, pentle

vesele vlály vzduchem a leskly se na slunci, vyvolávači rozjeli se na chodníky a vyvolávali: Poslouchajte horní, dolní, domácí aj přesporní, co vám budem povídat o svatodušním pondělí...“

Dějštěm jízdy králů byla vesnice. U každého stavení se průvod zastavil a vyvolávač počastoval hospodáře i další obyvatele pochvalnou, žertovnou, ale nezřídka hanlivou promluvou, která kritizovala či naopak vyzvedávala některé z povahových vlastností, či fyzický vzhled osob. Vyvolávka mohla vyjadřovat jak obecné mínění, tak názor vyvolávače a byla jakousi formou kolektivní kritiky a kontroly, která však neměla ublížit a jako taková byla i přijímána. Za vyvolávku dostávali členové královské družiny (výběřčí) odměnu – slaninu, vejce, uzené maso, klobásky i vdolky a také peníze. Z peněz se večer zaplatila muzika na zábavě, potraviny sloužily k uspořádání společné hostiny. Poté se jízda králů vydávala i do okolních obcí či blízkého města. Pokud se průvod na koních setkal s jinou jízdou králů, neobešlo se to zpravidla bez šarvátky, během níž se jedna družina snažila druhé krále ukradnout. Jeho vykoupení pak stálo demižon vína či pálenky.

Během 19. století královské obyčeje na celém českém území prakticky zanikly, udržely se pouze na Slovácku, a i na tomto území postupně až na výjimky mizely. Do současné doby se jízda králů dochovala pouze ve čtyřech lokalitách na Slovácku (Hluk, Kunovice, Skoronice, Vlčnov) a v několika obcích na Hané (Doloplazy, Chropyně, Kojetín). V každé obci má slavnost svá specifika, ale i společné jmenovatele. Aspekty, proč se v některých lokalitách jízda králů udržela a v jiných postupně tato tradice skomírala, můžeme hledat v celospolečenském vývoji. V některých lokalitách měly na zachování jízdy králů, či její obnovení vliv významné osobnosti místního kulturního života či umělci.

Pro vlčnovskou jízdu králů byli takovými osobnostmi bezesporu sběratel a vlčnovský patriot Josef Zemek (1868 – 1942) a jeho přítel malíř Joža Uprka (1861 – 1940), který hledal vhodné prostředí pro svůj záměr zachytit obyčej jízdy králů, v 90. letech 19. století v obcích Slovácka běžný. Jízda králů se jezdila i v jeho rodném Kněždubě a přesto si vybral Vlčnov. Nabízí se otázka, proč? Nejlépe na to odpověděl ve svých vzpomínkách sám: „Už rok před tím sem obešel okolí, kde všady jezdili v svatodušní pondělí krále, a protože sa mě najvéc lúbili vlčnovští, chtěl sem si tam udělat několik studií.“ Obraz Jízda králů ve Vlčnově (1897) vznikající po několika let ve stodole místního sedláka Šimona Pavelčíka je považován za stěžejní dílo jeho tvorby.

Joža Uprka: Jízda králů ve Vlčnově. 1897.

Královské obchůzky se obvykle konaly na svatodušní pondělí, od 50. let 20. století o svatodušní neděli. Ve Vlčnově se změnil termín konání nejprve v roce 1953 na svatodušní neděli, od roku 1977 se ustálil na poslední neděli v květnu. Hlavním důvodem byl stále se zvyšující počet návštěvníků, ale také vypořádané stálé počasí v tomto období. V Kunovicích se obnovená jízda králů koná obvykle druhou neděli v květnu. V Hluku se stala jízda králů součástí Dolňáckých slavností konaných v tříročním intervalu na počátku července před svátkem sv. Cyrila a Metoděje. Jízda králů ze Skoronic zajíždí každým čtvrtým rokem na Slovácký rok v Kyjově konaný v červnu, jinak se pořádá v obci při sjezdu rodáků.

Během 20. století se jízdy králů staly součástí folkloristických slavností či festivalů, které se zejména v 50. letech 20. století musely konat pod záštitou některé politicky prověřené a vhodné organizace např. Svazarmu. Na jízdu králů začali jezdit návštěvníci už někdy kolem roku 1900, zejména pod vlivem zpráv a barvitého líčení zvyku národopisci a novináři. Jedna z prvních větších návštěv, asi 40 hostů z Luhačovic, na jízdě králů ve Vlčnově je zaznamenána v roce 1909. Jízdy králů se také předváděly na významných slavnostech – např. na Národopisné výstavě československé v roce 1895, které se účastnila jízda králů z Vlčnova a Kněždubu, na slavnostech Moravy v Luhačovicích v roce 1911, Slováckém roku v Kyjově, kam vlčnovská jízda králů zajížděla opakovaně od roku 1921, v Uherském Brodě 1927 a několikrát také na Strážnických slavnostech. Už v roce 1953 jízdu králů ve Vlčnově doprovázely nezbytnosti jako jarmark, stánky, a dostupnost Vlčnova zajišťovalo autobusové spojení, které o svatodušní neděli (poprvé místo pondělí) vozilo návštěvníky k vlaku do Hradčovic. Jízdu králů už tehdy doprovázelo vystoupení vlčnovských dětí před starou školou. Novým impulsem pro rozvoj Vlčnovských slavností se stalo výročí 700 let od první písemné zmínky o obci v roce 1964. Součástí jízdy králů se stal velký krojový průvod a řada doprovodných akcí.

Vlčnovská jízda králů na Národopisné výstavě československé v Praze r. 1895 před výjezdem z Žofina. Otištěno v publikaci k výstavě: Národopisná výstava československá v Praze 1895. Praha 1985, s. 524.

Jízda králů má své kořeny a pozůstatky v předkřesťanských rituálech s prvky iniciačních obřadů, během nichž aktér dosahuje dospělosti, také v ní nalzáme prvky magických obřadů, jež mají zajistit prosperitu v zemědělství a patří k výjimečným lidovým zvykům výročního obyčejového cyklu. Jízda králů se však mimo to stala především výrazným komunikačním aktem v rámci celého společenství

obce. Ve Vlčnově má nezastupitelnou úlohu, nejenom jako mezník v kalendářním roce, ale také jako mezník v životě osmnáctiletých chlapců i dívek.

Chlapcům, kteří mají právo a výsadu jet ve Vlčnově jízdu králů se dodnes říká *legrúti*, což bylo místní označení pro vojenského odvedence (z německého Rekrut - branec). Zásadním kritériem pro to, aby se mládenec stal členem královské družiny, je dovršení osmnácti let v roce konání jízdy králů. I nadále se toto pravidlo v obci udržuje i přes výjimky zapříčiněné malým počtem chlapců v jednom ročníku. Nezastupitelným právem těchto mladíků je, aby si vybrali svého krále.

Jezdec s košem a pokladničkou k vybírání dárků, 1938. Archiv Klubu sportu a kultury ve Vlčnově.

Postava krále je sama o sobě výjimečná. Králem bývá volen chlapec ve věku 10 – 15 let, u kterého se předpokládá pohlavní zchovalost – má být podle tradice panicem. Jeho převlečení do ženského kroje má své zákonitosti i důvody, ve kterých zřejmě hrály roli magické rituály zajišťující plodnost. Výjimečnost podtrhuje i převažující bílá obřadní barva kroje a růže v ústech zajišťující mlčenlivost.

Výjimečnost tradice jízdy králů na Slovácku byla stvrzena i zápisem na Reprezentativní seznam nehmotného dědictví lidstva UNESCO, ke kterému došlo 27.11.2011. Už od roku 2009 je jízda králů na Slovácku součástí národního seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky.

I přes to, že jízda králů se jako každá živoucí tradice vyvíjela, přibrala k sobě doprovodný program i nutné zázemí a servis pro její návštěvníky, stále si v životě Vlčnova zachovala důležitou úlohu a není pouhým představením pro diváky. Kontinuita zvyku je ve Vlčnově doložena seznamem králů, který sahá až do roku 1909. Při výzkumu probíhajícím na začátku 80. let 20. století je ústní podání o existenci zvyku v obci zaznamenáno až do roku 1808. Od roku 1935 došlo pouze třikrát k tomu, že se jízda králů nejela – v roce 1953, 1965 a 2020.

Jízda králů v roce 1934. Archiv KSK.

Jízda králů v roce 1954. Soukromý archiv.

V roce 2021 se i přes vrcholící pandemii nemoci Covid 19 rozhodli mládenci ročníku 2002 svoji o rok odloženou jízdu králů uskutečnit a se svým králem Josefem Pavelčíkem vyjet na stejnou pouť Vlčnovem jako jejich předchůdci. A tak Vlčnovjané i ti, kteří do obce poslední květnovou neděli zavítali, mohli vidět jízdu králů podobně jako před více než 130 lety Joža Uprka – bez vystoupení souborů a muzik, divácké kulisy, jarmarku a dalšího doprovodného pozlátka.

Mgr. Marta Kondrová

Jízda králů 2021 s králem Josefem Pavelčíkem vyjžděla z vlčnovských búd. Foto: R. Pijáček.

Výběrová literatura:

BENEŠ, Josef. *Vlčnovská jízda králů: národopisný průvodce*. Vlčnov: Klub sportu a kultury, 1986. 41 s.; 2. vyd. Vlčnov: Klub sportu a kultury, 1992. 34 s.; 3. vyd. Vlčnov: Klub sportu a kultury, 2007. 31 s.

BLAHŮŠEK, Jan a TETUROVÁ, Jarmila. *Jízda králů na jihovýchodě České republiky*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2012.

FROLEC, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost*. Vyd 1. Praha: TEPS, 1990. 175 s.

JANČA, Jan. *Dívčí půček: výbor z tvorby a životní cesty moravského novináře*. Uherské Hradiště: Nakladatelství JJ, 2008.

JILÍK, Jiří. *Záhadná jízda králů*. 1. vyd. Beroun, MH, 2007. 103 s.

Jízda „králů“ o letnicích v zemích československých. *Český lid* 2, 1893, s. 105 – 129.

MITÁČEK, Jiří. *Vlčnov: dějiny slovácké obce*. Vlčnov: Obec Vlčnov, 2013. 1037 s.

NOVÁKOVÁ-UPRKOVÁ, Božena. *Besedy s Jožou Uprkou*. Strážnice: Ústav lidové kultury Ostrava: Chagall, 1996. 218 s.

WOLNY, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert. Sv.4, Hradischer Kreis*. Brünn : Selbstverlag des Berffassers, 1838.

VLČNOVŠTÍ KRÁLOVÉ

1909	Jan Knotek	1983	František Koniček
1910	Jan Janča	1984	Jan Chvilíček
1921	Josef Pavelčík	1985	Petr Šobáň
1922	Jan Pavelčík	1986	František Ježek
1923	Jiří Pavelčík	1987	Libor Bařina
1924	František Bařina	1988	Roman Chvilíček
1926	František Mlýnek	1989	Michal Zpěvák
1928	Jaroslav Moštěk	1990	Zdeněk Mikulec
1930	Jan Knotek	1991	Václav Pančocha
1931	František Knotek	1992	Dušan Pravda
1933	Miroslav Mikuláščík	1993	Martin Janča
1935	Josef Machálek	1994	Petr Kadlčík
1936	Jan Chvilíček	1995	Jan Vráblík
1937	Jiří Koniček	1996	Marek Dacík
1938	Václav Chvilíček	1997	David Vozár
1939	František Bařina	1998	Zbyněk Nechala
1940	František Vozár	1999	Dušan Vráblík
1941	Josef Janča	2000	Miroslav Kovář
1942	Václav Klabačka	2001	Jakub Ježek
1943	Josef Vozár	2002	Martin Janča
1944	Josef Kučera	2003	Martin Vlk
1945	Josef Knotek	2004	David Podškubka
1946	Jaroslav Plachý	2005	Vlastimil Ježek
1947	Antonín Moštěk	2006	Přemysl Křeháček
1948	Karel Chovánek	2007	Radim Podškubka
1949	Stanislav Pavlacký	2008	Petr Šobáň
1950	Josef Moštěk	2009	Adam Pešl
1951	Josef Mlýnek	2010	Roman Hruboš
1953	František Ondrůšek	2011	Jan Procházka
1954	Miroslav Ryšavý	2012	Martin Matušík
1955	Antonín Moštěk	2013	Ondřej Darek Franta
1956	Antonín Kučera	2014	František Šobáň
1957	František Koniček	2015	Ondřej Mikulec
1958	František Klabačka	2016	Šimon Pešl
1959	Jan Chvilíček	2017	Petr Španěl
1960	Antonín Pavelčík	2018	Martin Darek Franta
1961	Ladislav Mikulec	2019	David Chaloupka
1962	Ladislav Ryšavý	2021	Josef Pavelčík
1963	František Josefík	2022	Zdeněk Janča
1964	Jiří Kašpařík	2023	Filip Šobáň
1966	Josef Chvilíček	2024	František Janča
1967	Antonín Moštěk	2025	František Dacík
1968	František Kovář		
1969	Josef Bařina		
1970	Pavel Kučera		
1971	Josef Koniček		
1972	František Josefík		
1973	Antonín Klabačka		
1974	František Chvilíček		
1975	Petr Pavlacký		
1976	Miroslav Borýsek		
1977	Vít Bělohávek		
1978	Jiří Ulčík		
1979	František Pavelčík		
1980	Jaroslav Koniček		
1981	Vlastislav Vlk		
1982	František Kovář		